

УДК 070:32.01 (477)

ІВАН ФРАНКО — ТВОРЕЦЬ ПРАГМАТИЧНОЇ СИСТЕМИ КОНКРЕТНИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ УКРАЇНИ І СУЧАСНІСТЬ

Б. Залізняк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

У статті йдеться про націєвірні висловлювання Івана Франка, а також про те, як заповіді українського генія втілюються нині в Україні.

Ключові слова: Іван Франко, Україна, політичні сили, олігархічні клани, нація, суспільно-політичні процеси.

Іван Франко, який добре відчував пульс доби, у своїх творах — і публіцистичних, і поетичних — дав нам поради, що маємо робити нині: це — і процеси “витворення нації з етнічної маси українців, взаємини українців із своїми владними провідниками, проблеми будівництва демократичного ладу, в якому мають бути пошановані соціальні, економічні, творчі права людини, наші стосунки з державами-сусідами та з Європою” (4), — констатує Дмитро Павличко.

Мета нашої статті — конкретизувати висловлювання Івана Франка і проаналізувати ситуацію в нинішній Україні і довкола неї в сенсі виконання — невиконання заповідей Каменяра.

У статті “Поза межами можливого”, яку можна з повним правом назвати націєвірною, знаходимо вичерпну формулу, чому людина повинна триматися своєї нації, відчувати її своїм серцем і не прислухатись до закликів світових маніпуляторів, бо “все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хворобливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими “вселюдськими” фразами покрити своє духове відчуження від рідної нації” (5; 284). Поки що — у 1900 році — ідеал національної самостійності лежав для українського мислителя “поза межами можливого”, але, наголошує він, належить все робити для того, щоб наблизитись до нього, бо, окрім нас, ніхто не подвигне цієї справи: досягнення справжньої національної самостійності і незалежності. Сьогодні ми є свідками того, як важко в умовах глобалізації доводити, а головне — практично втілювати в життя, різним політичним силам, що міцна держава може бути тільки тоді, коли вона будується на національній основі, коли їх провідники сповідують національний ідеал.

“Не випадково більшість європейських урядів, — говорить Богдан Червак, — серйозно розмірковують про необхідність переходу до концепції “державна-нація”, оскільки саме нація може вважатись надійним імунітетом від руйнів-

ної сили зовнішніх впливів” (9). Якщо вести відверту розмову, — слід наголосити: значна частина політиків, які очолюють різні політичні сили, — безідейні, безпринципні. На словах проголошують “Бог і Україна”, а насправді їх цікавлять урядові портфелі, от тут вони своїми “принципами” не поступляться. Навіть якщо ціна цього — примара розколу України.

Спочатку ми мали Леоніда Кучму, котрий, задля досягнення посади Президента України, декларував запровадження другої державної мови — російської. Декларації, в принципі, не перейшли в Закон, але все ж таки реально українську мову, як осердя національного ества, національної ментальності, за часів правління Л.Кучми було відсунуто на другий план. Що ж стосується подій, які відбувалися після парламентських виборів березня 2006 року, то з повним правом на те можна стверджувати: певні політичні сили забули про Україну, про національну ідею, про національну гідність. Натомість ми були свідками кількомісячних баталій за ті чи інші крісла в уряді, за те, щоб за будь-яку ціну посісти місце голови Верховної Ради. Тим паче, що і коаліцію, яка виникла, і “Нашу Україну”, і БЮТ важко ідентифікувати з якоюсь ідеологією.

А як наслідок — “антикризова коаліція”. І, начебто, об’єднання Сходу й Заходу України. Насправді шахтар з Донецька — не ворог робітників зі Львова. То ж треба було тим, хто прийшов до влади в грудні 2004 року, добре пам’ятати слова геніального Івана Франка: “Перед українською інтелігенцією відкривається тепер величезна дійова задача — витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй” (6; 404).

Треба було попрацювати як державним інституціям, так і політичним силам над тим, щоб, кажучи словами Івана Франка “навчитися чути себе українцями — не галицькими, не буковинськими українцями (додамо: не донецькими. — Б.З.), а українцями без офіціальних кордонів” (6; 405). Того зроблено не було. Хоча, на перших порах незалежності України та й пізніше — обмінювалися офіційними делегаціями, діти зі східних та південних областей приїжджали на запрошення галичан, їх приймали (і приймають) як у школах, університетах, так і в родинах. Врешті, не можна було не подбати про те, щоб ті чи інші політичні сили в своїх передвиборних програмах залишалися в українськоцентричному силовому полі. Мабуть, у жодній країні не дозволили б державному службовцеві високого рівня йти на вибори з провокаційним гаслом на кшталт: “С нами Бог и Россия”.

До речі, про “взаємини українців із своїми владними провідниками”. У поемі “Мойсей” Єгова каже:

*Хто вас хлібом накормить, той враз
З хлібом піде до гною;
Та хто духа накормить у вас,
Той зіллється зо мною*

Український політикум, якщо аналізувати побачене, якщо вірити окремим політикам чи й окремим представникам ЗМІ, — просякнутий “гноєм”, себто думають там передусім про матеріальне, а не про національне, а точніше — про елементарний контроль над грошовими потоками. “Помаранчеві” йшли на парламентські вибори під гаслом “Не зрадь Майдан!”, хоча справедливо було б

це гасло вивісити передусім у кабінетах можновладців. Інша річ, що, цілком можливо, тим, хто стояв на трибуні Майдану, здавалося, що можна буде (і легко це буде зробити) повалити кучмівську систему правління, що, справді, фальсифікатори виборів 2004 року будуть покарані. Сталося інакше. Свідомо чи несвідомо ті, хто прийшов до влади наприкінці 2004-го, не пошанували “маленьких українців”, які їх підтримали. Протест проти рабства проводирі помаранчевої революції не поглибили, не перевели його через закони. Деякі наші проводирі, справедливо зауважує Дмитро Павличко, “діють, начебто налякані голосами роздвоєного сумління або приваблені закликами “демона пустині” до рабської захланності, до корупції, до потаємного й нечесного бізнесу з метою особистого збагачення” (4).

Очевидно, в таборі “Нашої України” були групи, так би мовити, ситуативно об’єднаних політиків: одні віддавали (а й, мабуть, віддають) перевагу підприємництву, хоча йшлося про те, що бізнес буде відділено від влади, пріоритетом для інших були демократичні чи й національні цінності, але вони, себто романтики, не зуміли наполягти на тому, щоб національні цінності були в основі української економіки, ба більше: разом з Президентом Ющенком їм здавалося, що Україну на економічні висоти виведе першою чергою іноземний інвестор. Реальна ситуація, скажімо, з тією ж “Криворіжсталлю” показала, що потурання чисто ліберальній економіці, повній свободі капіталу до добра не доводять.

“Ми дійшли до найтяжчої рани нашого теперішнього порядку, — писав Іван Франко у праці “Що таке поступ?”. — Величезні багатства з одного боку... і страшна бідність з другого боку” (7; 323). Як понад сто років тому було в Галичині, так і нині, за незалежної України, маємо досить сильне майнове розшарування. По суті, проблема будівництва демократичного ладу в Україні таки не вирішена. “Спільна праця і спільна власність, — додає Іван Франко, — се повинні бути основи, на яких має бути побудований новий суспільний лад (7; 336).

І це правда. Але ж так не є, оскільки в Україні майже відсутня стратегія державного розвитку, натомість поширена механіка розкрадання державних коштів, та ще й у великих розмірах. У країні, де панують, по суті, олігархічні клани, нема часу думати про бідних, про знедолених... Фінансово-промислові політичні групи займаються процесами приватизації і роздержавлення національних багатств. Мета їх діяльності — гроші, гроші і влада, котра, знову ж таки, дає доступ до грошей. Та більше: нині в Україні “понад 90 відсотків продукції, яка виробляється промисловістю, не має сучасного рівня науково-технічного забезпечення” (3; 96). Де ж тут думати олігархам про тих, хто тяжко заробляє свій гріш чи про пенсіонерів, якщо у нас і далі залишається сировинно-орієнтоване виробництво. Багатим шкода грошей на розвиток новітніх технологій.

Як справедливо зазначає Іван Дзюба: “Наші національні інтереси постійно намагалися й намагаються уневажливити посиленням на важливіші глобальні проблеми. Тим часом глобальні проблеми так чи інакше минали, а ми залишалися наодинці з власними, які нікого, крім нас, не цікавили. Бо кожний народ свої проблеми має вирішувати сам. І вони — частина світових. Бо кожний

народ — частина людства, і не буде справедливості в людстві й для людства, якщо не буде справедливості для свого народу” (1; 6).

Ніхто, крім нас, українців, нам не допоможе. Ще в 1905 році Іван Франко передбачав, що буде “горе нашій нації, коли велика доба застане нас малими і неприготованими” (6; 402). Минула доба першої російської революції, минула доба 1917-го, доба Другої світової, обставини склалися так, що в 1991 році Україна стала самостійною і незалежною, але еліта нації не згуртувалася з тим, щоб виробити практичні засади національної ідеї, щоб вона, усупереч заяві одного політика, таки спрацювала, причому — на повну потужність. Адже “ни-ні єдина пасіонарна ідея — національна ідея” (Сергій Кримський).

Іван Франко геніально передбачив, що може статися в Росії, після того, як упаде там абсолютизм: “доктрина самодержавія й обрусенія дуже легко може подати собі руку з ліберальним доктринерством” (6; 403). Так сталося тоді, на початку ХХ століття, так сталося і наприкінці цього ж століття, коли Росія з усіх сил прагне втримати Україну в своєму силовому полі, кажучи вустами дружини чинного нині президента, що Росія — там, де живуть росіяни, силкуючись прив’язати нас до себе економічно, провокуючи різноманітні антиукраїнські, антидержавницькі випадки, як це, скажімо, відбувалося довкола острова Тузла чи антиНАТівські виступи у Феодосії. На жаль, ми не навчилися давати гідної відсічі імперським зазіханням під покровом ЄЄП, а російські гроші працюють в Україні аж ніяк не на користь держави.

Ми не зуміли об’єднатися через національну самоідентифікацію, аби не програвати, скажімо, у дипломатичній “війні” пам’ятників чи пам’яті, як це мало місце чи в Павлівці, чи в Павлокомі, чи, врешті, на “Цвинтарі Орлят”, що постав як Пантеон польській зброї. Хоча можна було б нагадати про ставлення до українців у Польщі після 1947 року: “В документах агентів СБ збереглися доноси, що українці зустрічаються на торговищі в повітових містечках і розмовляють між собою українською мовою” (2). Досить промовистий факт: українці, по-перше, не мали права, очевидно, зустрічатися та ще й, по-друге, розмовляти українською. Важко пригадати щось подібне на терені Європи.

Іван Франко попереджав нас у “Перехресних стежках” про тих всесвітніх лихварів, що прагнули (і прагнуть) “панування над світом”, хоча відповідальності за це панування уникають. А ми буквально рвалися в західному напрямку — замість того, щоб своїми, національними, силами вибудувати економіку, усувати тіньові і корупційні схеми, створити умови молодим умам, які б не покидали так масово батьківщину, винаходячи інноваційні технології для багатих країн. Нелегко це — звичайно. Але, як стверджує — закликає Іван Франко: “Обставини, серед яких нам приходится рости і вчитися, виємково тяжкі й некорисні, але **на те й лихо, щоб з ним боротися** (виділення наше. — Б. З.)” (8; 509).

Незважаючи на те, що, за словами Президента України Віктора Ющенка, виголошеними на IV Всесвітньому форумі українців, “реальна Україна — історично уражена, суспільно маніпульована”, вона все ж таки “за своєю великою вдачею — готова і спрагла до єднання” (10). Будемо вірити, що, сповнені бажання виконати конкретні завдання, які висунув перед нами Іван Франко, прислухаючись до слів Віктора Ющенка, ми, українці, доведемо, що Україна таки знайде своє місце у світовому співтоваристві і зможе у ньому вижити. Щоб

перестали бути актуальними слова Євгена Маланюка, що в нас “трагічно відчувалася неприсутність саме Франка”. Йдеться, річ ясна, про проблему присутності Івана Франка у суспільно-політичних процесах, що відбуваються в Україні в широкому розумінні цього слова.

-
1. *Дзюба Іван*. Україна перед сфінксом майбутнього // Науковий світ. — 2004. — Ч.1. — С. 6.
 2. *Заброварний Степан*. Інституційні форми життя українців у Польщі після 1947 року// Наше слово. — 2006. — 18 черв.
 3. *Кисельов Микола*. Україна на геополітичному роздоріжжі // Сучасність. — 2006. — С. 87-103.
 4. *Павличко Дмитро*. Заповідь пророка // Літ.Україна. — 2006. — 11 трав.
 5. *Франко Іван*. Поза межами можливого // Франко Іван. Зібр.творів: У 50 т. — Київ: Наук.думка, 1986. — Т.45. — С. 276-285.
 6. *Франко Іван*. Одвертий лист до галицької української молодезі // Франко Іван. Зібр.творів... — Т.45. — С. 401-409.
 7. *Франко Іван*. Що таке поступ?.. — Т.45. — С. 300-348.
 8. *Франко Іван*. З останніх десятиліть ХІХ віку... — Т.41. — С. 471-529.
 9. *Червак Богдан*. Місія націоналізму // Українське слово. — 2006. — 23-29 серп.
 10. *Ющенко Віктор*. Ми — нація, яка ходить на цій землі від часів Трипілля: Промова Президента України Віктора Ющенко на ІV Всесвітньому форумі українців // Українське слово. — 2006. — 23-29 серп.

IVAN FRANKO — CREATOR OF PRAGMATIC SYSTEM OF SPECIFIC TARGETS FOR UKRAINE AND NOWADAYS

Bohdan Zaliznyak

L'viv Ivan Franko National University

79000 Lviv, Universytetska Str. 1

Tel. office: (032) 296-47-75

E-mail: journft@franko.lviv.ua

The article attempts to analyze the national-creative conceptions of Ivan Franko and the realization of the commandments of Ukrainian genius nowadays in Ukraine.

Keywords: Ivan Franko, Ukraine, political forces, oligarchic clans, nation, social-and-political process.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2006